

De grønlandske kommuners fremtidige opgaver

Foredrag i Det grønlandske Selskab torsdag den 10. januar 1974

af Thue Christiansen

Grunden til, at jeg tog imod opfordringen fra Det grønlandske Selskab til at fortælle om de grønlandske kommuners fremtidige opgaver, er, at man gerne hørte om den kommunalpolitiske situation i Grønland fortalt af en ganske almindelig grønlænder og en ganske almindelig kommunalpolitiker i Grønland. Det er mit håb, at der efter mit indlæg vil komme mange kommentarer, således at man også hernede blandt menige mænd og kvinder diskuterer det kommunalpolitiske opbrud, der sker for tiden i Grønland.

Det ville være unfair af mig med det samme at springe over til versionen om kommunernes fremtidige arbejdsområder uden at dvæle ved den situation, som de grønlandske kommunalbestyrelser i dag befinder sig i.

Man kan starte med at spørge, hvad en grønlandsk kommunalbestyrelse er for noget. Hvilken funktion har den? Er den en politisk narresut, eller har den den indflydelse, den skal have? Er dens bevægelsesområde i kommunen stor nok til, at man kan kalde den en virkelig magtfaktor i kommunen?

For at starte med det sidste spørgsmål er det min mening, at den nuværende kommunalbestyrelsesordning tydeligt viser, at den grønlandske kommunalbestyrelse af i dag kun er en del af kommunen. Det vil sige, at der er flere magtfaktorer eller institutioner i en isoleret grønlandsk kommune. Det betyder, at en lille grønlandsk by styres om jeg så må sige af flere regenter, regenter der har delt byen imellem sig.

GTO er til for at varetage statens tekniske opgaver i kommunen, opgaver der til syvende og sidst kommer kommunens borgere til gode mere eller mindre heldigt.

KGH er til for dig – for borgeren i kommunen, hvad detailbutikker angår. Derudover har KGH fiskefabrikker, der holder produktionen i kommunen i live, en produktion, der kommer kommunens beboere til gode.

Skolen skal sørge for, at kommunens små beboere får den nødvendige undervisning og uddannelse, således at de senere kan tjene deres medborgere ved deres arbejde.

Sundhedsvæsenet opretholder livet i

kommunen og sørger for sundheden hos kommunens beboere.

Kammeren har et stort tag om kommunens beboere og residerer der som en virkelig konge.

Politiet er til for at opretholde ro og orden i kommunen.

Og private entreprenørfirmaer, lokale eller tilkaldte, sørger for, at der bygges boliger, veje, værker og andre faciliteter, alt til bedste for kommunens beboere.

GTO's, KGH's, skolens, sundhedsvæsenets, kammerens, politiets og privates funktioner er rettet mod kommunens beboere, hvad enten disse bor i byen eller bygder, beboere hvis valgte repræsentanter er kommunalbestyrelsen, en bestyrelse hvis funktion er at varetage befolkningens interesser i alle henseender. Alle de andre nævnte institutioner er i deres egenskab som statens forlængede arm med til at begrænse kommunalbestyrelsens bevægelsesområde og dermed ansvarsområde, det vil sige, at den grønlandske kommunalbestyrelse har ansvaret inden for et begrænset område i sin kommune.

Denne kommunalbestyrelsens situation kan forklares klarere med tørre tal. I 1971 beløb statens drifts- og anlægsudgifter sig til i alt 716.5 mill. kroner, mens grønlandske kommuners drifts- og anlægsudgifter beløb sig til 57 mill. kroner, altså i kroner og ører besidder kommunerne mindre end 1/10 af funktionerne i Grønland. Dette skal dog tages med forbehold, da kommunalbestyrelserne i visse henseender har udtaleret, hvad anlægsudgifter angår, men på den anden side viser tallene dog, hvor stort

område de grønlandske kommunalbestyrelser behersker.

Hvis en vælger tror, at kommunalbestyrelsen er en virkelig magtfaktor i kommunen, så tror han forkert, så har kommunalbestyrelsen været en politisk narresut for ham. Men hvis han tror, at den grønlandske kommunalbestyrelse kun er en del af myndigheden i kommunen, så har vedkommende opfattet kommunalbestyrelsens nuværende funktion rigtigt.

Vi kender vores nuværende begrænsning, og vi tror, at denne begrænsning kan udvides, således at de folkevalgte i fremtiden får det ansvarsområde, der virkelig hører til demokratisk valgt forsamling.

Men ikke desto mindre har de grønlandske kommunalbestyrelser af nuværende ordning en hel del at lave. Foruden deres ordinære kommunalbestyrelsesmøder har de en del socialt arbejde, samtidig beskæftiger man sig med f. eks. forskellige vedtægter, vinterbeskæftigelse, bygdespørgsmål, hundehold især i Nordgrønland, fangsthytter, renovation, kommunale huse, boligtildeling, børneinstitutioner, alderdomshjem, kommunale veje, diverse møder med landsrådsmedlemmet, med delegationer, KGH, GTO, skolen og meget andet, der vedrører byens borgere + udvalgsarbejde.

Det, man under ordinære kommunalbestyrelsesmøder beskæftiger sig med, kan illustreres med et eksempel, der er taget fra et enkelt møde i Christianshåb kommunes valgkreds i Diskobugten:

– brev fra forsamlingshusforeningen med anmodning om at få uddybet

- kommunalbestyrelsens kritik af forsamlingshusets udlejning.
- meddelelser fra forskellige udvalg - bl. a. diskussion om hvorvidt kommunalbestyrelsen skal købe værktøj til klipning af hundenes hjørnetænder.
 - drøftelse og godkendelse af kommunens regnskab for 1972.
 - gennemgang og vedtagelse af sociale budgetforslag for 1974.
 - gennemgang af kommunens budget for 1973.
 - diskussion om installering af oliefyr i kommunale huse.
 - forbedring af afløbene i type 20.
 - diskussion om evt. istandsættelse af kommunale huse.
 - forslag om cementeret grøft.
 - en ny vandpumpe i bygden Ikamiut.
 - drøftelse af renovationsproblemerne i kommunen.
 - vedtagelse af tilskud til lejrskolen i Godthåb.
 - drøftelse af forespørgsel fra Kommunernes Landsforening om antallet af kommunalbestyrelsesmedlemmer.
 - hundevalgets forslag om ændring af hundevedtægten i kommunen.
 - en forespørgsel fra skolen om overtagelse af en bygning.
- Og i det lukkede møde:
- personligt tillæg på 100 kr. pr. måned til en invalid bevilges.
 - huslejetilskud til en invalid bevilges.
 - drøftelse om, hvorvidt man skal omplacere en fra et boligstøttehus til et kommunalhus (henstilling fra Arbejds- og Socialdirektoratet).
 - ansøgninger om spiritusbevilling.
 - ansøgninger fra foreninger om tilskud.

- og endelig samtale med byggelederen om type 67/12 angående vandinstallationer.

Arbejdets omfang varetaget af kommunalbestyrelserne kan også illustreres med tørre tal, idet jeg igen tager Christianshåb kommunes budget for regnskabsåret 1972:

Administrationsudgifter	
beløber sig til	111.000 kr.
Alm. driftsudgifter	319.000 kr.
Forskellige tilskud,	
bl. a. foreninger	37.000 kr.
Andre udgifter	60.000 kr.
Anlægsarbejder	91.000 kr.
Sociale udgifter	1.465.000 kr.

Driftsudgifterne alt i alt 2.000.000 kr.

Altså 75 % af driftsudgifterne bruges til sociale udgifter. Det er lige før, kommunalbestyrelsens medlemmer er folkevalgte socialmedhjælpere.

Det at være kommunalbestyrelsesmedlem i Grønland kræver stor arbejdsindsats - især for kommunalbestyrelsesformanden, også kaldet borgmesteren.

Men alligevel vil man fra kommunalbestyrelsernes side have større områder at varetage.

Hvorfor?

Byrde- og opgavefordelingsudvalget, som nedsattes af tidligere grønlandsmi-
nister Knud Hertling, og hvis formand var nuværende grønlandsmi-
nister Holger Hansen, fik det kommissorium at undersøge hvilke statslige funktioner, der kunne overdrages grønlandske folkevalgte forsamlinger.

Udvalget, der bestod af et folketings-

medlem, en departementschef, en sekretariatschef, en landshøvding, en sekretær og en kontorchef, fik i august 1972 en grønlandsk deltager, idet De grønlandske Kommuners Landsforenings formand, Ado Lyngé, trådte ind som vores repræsentant.

Dette udvalg har i januar afgivet sin betænkning, hvorefter jeg kort vil kommentere afsnittet om kommunernes eventuelle overtagelse af de stedlige kærnerkontorer og afsnittet om indførelse af kommuneteknikerordning i de forskellige grønlandske kommuner.

Man har fra udvalgets side foreslået, at kærnerkontorerne overtages af kommunalbestyrelserne, ved at man fjerner de opgaver, kontorerne indtil nu har bestridt for staten, og overfører dem til anden institution, således at kærnerkontorerne for alvor bliver kommunernes.

Hvad kommunernes overtagelse af kærnerkontorerne angår, tror jeg, jeg har de fleste af kommunalbestyrelserne bag mig, når jeg siger, at jeg finder det ganske naturligt, at man gør det – eller det er ganske selvfølgelig, at kommunalbestyrelserne får egne kontorer og egen kærner.

I den nuværende ordning er kærnerkontoret ikke kommunens – men kun en del af den. Kærneren er heller ikke kommunalbestyrelsens – men kun en del af ham. Personalet på kærnerkontoret er kun delvis kommunens personale. Selve kærnerkontorbygningen er ikke kommunens, men statens.

Som eksempel kan jeg nævne, at de gennemsnitlige nettodriftsudgifter ved Christianshåb kærnerkontor for årene 1968–70 har været ca. 325.000 kr. pr.

år, mens kommunens andel beløb sig til ca. 70.000 kr. De to tal taler tydeligere end nogen anden dokumentation om den indflydelse, som kærneren og kommunalbestyrelsen har. Den ene som funktionær, den anden som folkevalgt forsamling. Eller sagt på en anden måde: statens indflydelse i et grønlandsk kommunekontor er 5 gange større end den folkevalgte kommunalbestyrelses.

Personligt finder jeg det uheldigt, at kommunalbestyrelsen har en kontorassistans, der varetager to magtfaktorerers funktioner. Jeg finder det uheldigt, at staten og kommunen, der i flere sager kan være uenige om udførelsen af arbejdsopgaver, har én og samme person som sekretær og rådgiver – nemlig kærneren.

Denne situation er uholdbar og uheldig, da statens og kommunernes opfattelser af udviklingen i Grønland kan være ret forskellige – for ikke at sige i flere tilfælde diametralt modsatte.

Jeg er ganske enig med Byrde- og opgavefordelingsudvalget i, at de to, staten og kommunen, bør adskilles hvad sekretærassistans angår. Jeg er ligeledes enig med udvalget i, at flere statslige opgaver overføres til kommunal regi – en overførsel, der betyder demokratisering og decentralisering af beslutningsprocessen hvad det grønlandske samfund angår. En decentralisering, der især er ganske nødvendig i Grønland, hvor kommunerne er meget isolerede og af klimatiske og erhvervsmæssige grunde meget forskellige.

Der følger flere arbejdsområder med i overtagelsen af kærnerinstitutionen. Det drejer sig f. eks. om boligadmini-

strationen, den tekniske administration, som dog forudsætter større teknisk område at arbejde på for kommunalbestyrelsen, det samme gælder for byplanlægning, et område vi kan tage imod med glæde og iver, budgetlægning og flere områder, som uden komplikationer kan overføres til lokaladministrerende myndighed.

Det er således ganske klart, at overførsler af disse områder kræver et stærkt lokalt og kommunalt administrationsapparat, som nødvendigvis må og skal være selvstændigt.

Hvad betænkningen om kommunal overtagelse af kæmnervæsenet angår, har jeg kun en enkelt betænkning. Det drejer sig om bemærkningerne om erhvervsstøtten, hvor udvalget efter min forståelse tildeler kommunalbestyrelsen mindre indflydelse med henvisning til „det indtryk, at de fleste kommunalbestyrelser ikke interesserer sig særlig meget for de almindelige lånesager“.

Jeg ved ikke, hvad de andre kommunalbestyrelser mener om dette forslag angående erhvervsstøttelån, men efter min mening er det ganske vigtigt, at kommunalbestyrelsen er velinformeret om disse sager, således at de får den mest mulige indflydelse. Det drejer sig nemlig om deres egne kommuners erhvervsliv, som er altafgørende for kommunens fremtidige eksistens.

Når et eller andet skal opføres på kommunens vegne i en grønlandsk kommune, det være sig mindre bygninger eller vejanlæg, er det altid sådan, at man må bede det stedlige GTO-kontor om hjælp, hvis man da ikke vil bruge et privat entreprenørfirma. Det er altid en

bekostelig og langsommelig affære, som kan være irriterende, især når det drejer sig om hastesager.

En egen kommunetekniker har været på tale ved mange kommunalbestyrelsesmøder. En tekniker man lige kan gå hen og tale med og hente råd hos. Det har været en ønskedrøm for mange kommunalbestyrelser.

Derfor er forslaget fra Byrde- og opgavefordelingsudvalget meget velkomment, idet udvalget har foreslået en kommunalteknikerordning, der betyder en stor lettelse både for kommunalbestyrelsen og for byen som helhed.

De to delbetænkninger, der indeholder forslag om en særskilt kommuneadministration og en kommuneteknikerordning, som hører nøje sammen, indebærer allerede betydelige fremskridt for den grønlandske kommunale forvaltning. Hvis disse forslag bliver realiseret, betyder det, at kommunerne i fremtiden ikke mere behøver at leje statens kæmner til administration af deres anliggender, og det betyder igen, at kommunerne ikke længere er afhængige hverken af GTO eller private entreprenører, når sagerne drejer sig om teknisk bistand.

Som sagt er disse to delbetænkninger meget velkomne – hermed er man jo allerede godt på vej mod lokalt selvstyre – mod nærdemokrati, som vi i Grønland har så meget brug for og har råbt om især i den senere tid.

Der er dog flere muligheder for udviklingen af det kommunale grønlandske regi. Skolen er en vigtig funktion i et hvilket som helst samfund, og det gælder også det grønlandske samfund. Det er et vigtigt led i udviklingen i Grøn-

land. Skolens situation i Grønland i dag kender vi allesammen: en funktion af samfundet, som mere og mere tager afstand fra det samfund, den skal arbejde for. I stedet for at tilpasse sig den grønlandske kulturs og den grønlandske naturs krav, stiler den imod et samfundsmønster, som ikke hører hjemme i Grønland.

Denne situation må bringes til ophør, og dette kan ske ved overførsel af kompetancen over skoleområdet til enten landsrådet eller kommunalbestyrelserne i Grønland. Dette betyder, at de grønlandske myndigheder kommer til at afstikke retningslinier for undervisningen i den grønlandske skole, og at det er forældrene, der gennem deres repræsentative myndigheder kommer til at formulere skolens målsætning, og det betyder igen, at det bliver grønlandske myndigheder, der kommer til en dansk lærer og beder ham om hjælp, men på den betingelse, at denne lærer akcepterer den grønlandske skole, som den er.

Jeg mener, at skolen i Grønland er et område, som kommunalbestyrelserne i større udstrækning end hidtil kommer til at beskæftige sig med i fremtiden.

Hvad elværker, varme- og vandværker og brandvæsen angår, er jeg enig med Byrde- og opgavefordelingsudvalget i, at også disse overføres til kommunal regi.

Der blev i betænkningen nævnt noget om andelsselskaber i forbindelse med elværker og forøvrigt også i forbindelse med boligadministrationen. Andelsselskaber er et gode i sig selv, især i et samfund hvis principielle samfundsstruktur er liberalistisk, men jeg mener imid-

lertid, at det ville være det bedste for en grønlandsk kommune at samle alt under det kommunale område, som i sin struktur selv virker som et udvidet andelsforetagende. Jeg er bange for, at hvis funktionerne bliver delt ud til flere institutioner, det være sig statslige eller andelsforetagender, så opnår vi kun det, vi i dag kæmper imod: en opdelt kommune, hvis herrer dominerer i deres eget område og således udelukker de andre.

Jeg tror ikke, at der er noget til hinder for, at de i kommunerne allerede etablerede elværker kan overtages af kommunalbestyrelserne. Det er en opgave af teknisk art, som efter min mening nemt kan overtages af de stedlige kommunale myndigheder. Det samme mener jeg om varme- og vandværkerne, da de i forvejen i deres daglige drift har stor tilknytning til de før omtalte elværker.

Hvad havnevæsen angår, er jeg af den mening, at det også er meget vigtigt at befolkningen gennem deres folkevalgte repræsentanter også får indflydelse på det område, da dette er nøje forbundet med alt andet, der vedrører byplanlægning og ikke mindst produktionen og erhvervslivet i kommunen. Det er et område, som med tiden kan overgå til de stedlige myndigheder.

Et vigtigt led i kommunalarbejdet i Grønland er kontakten til det stedlige KGH. Det er klart, at også kommunalbestyrelsen er interesseret i, at alle er beskæftigede, således at sociale udgifter undgås, så meget som det kan lade sig gøre. Det med at kunne beskæftige byens borgere er betydeligt lettere i sommermånederne, men det kniber dog

om vinteren især i kommunerne i Nordgrønland.

Nu er KGH's fremtid et aktuelt spørgsmål i grønlandspolitikken. Det er et spørgsmål om, hvorvidt man skal dele KGH i flere enheder, sådan at det ikke længere behøver at være staten alene, der driver foretagendet. Jeg synes, det er kommunalpolitisk interessant, at man overvejer en evt. ændring af KGH's struktur, især fordi man også tager KGH's tilknytning til grønlandske myndigheder op til overvejelse.

For en grønlænder er KGH's fremtidige strukturændring ikke det vigtigste, men vigtigst for ham er muligheden for større indflydelse, og det er her, de grønlandske kommunale instanser kommer ind i billedet, for det første fordi de repræsenterer befolkningen, og for det andet fordi de også er interesseret i en stabil arbejdsplads.

Jeg tror, at de grønlandske myndigheder, det være sig kommunalbestyrelserne eller landsrådet, sammen med befolkningen er levende interesserede i, at styringen af KGH's funktioner overlades grønlandske myndigheder, således at grønlænderne er med til at udforme deres fremtid gennem indflydelsen på produktionssektoren. KGH er en faktor i en grønlandsk kommune, der har stor betydning for byens fremtidige eksistens, derfor mener jeg ikke, det er irrelevant, at også de grønlandske kommunalbestyrelser drages ind i billedet som myndigheder i KGH's fremtidige eksistens.

Minedriften bygger sin fremtid på Grønlands undergrund, og det er måske også muligt, at Grønlands fremtid må bygges derpå. Det er næsten sikkert, at

den danske stat ikke vil investere i dette foretagende, men vil lade multinationale selskaber gøre det. Vi ved, at den danske stat ville værne om de små grønlandske samfund i de små kommuner med hensyn til forurening, hvis den fik koncession til en eller anden udvinding – hvilket desværre efter manges udsagn ikke bliver tilfældet. I stedet kommer de multinationale selskaber ind i billedet, selskaber som i deres egenskab som fjernstyrede organer ikke som den danske stat vil være lydør overfor grønlandsk krav om større sikkerhed med hensyn til forurening. Her har kommunalbestyrelserne et stort ansvar. Hvad gavner det, at det grønlandske samfund får en lille del af disse selskabers erklærede nettooverskud, hvis deres aktiviteter får lov til at forurene det område, hvor grønlænderne baserer deres eksistens gennem fiskeri og fangst?

At staten giver koncession til udvinding i ens kommune skal i fremtiden ikke betyde, at dermed er alt afgjort, og der ikke kan gøres noget fra kommunal side. Det bliver en stor udfordring til den grønlandske kommunalbestyrelse. Det er her, man skal være årvågen og konsekvent – det er her, vi som lokale myndigheder skal værne om vorre beboeres eksistensgrundlag, og dette skal ske gennem vedvarende krav om oplysning om, hvad der foregår uden for ens byområde. I forbindelse med dette er det ønskeligt, at kommunalbestyrelsernes selvstyre i meget nær fremtid forstærkes og realiseres.

Der er et andet forsømt område, der fra kommunal side må tages fat på. Det er en opfordring til de grønlandske kom-

munalbestyrelser om at være solidariske med bygdebefolkningerne. Det er et overvejende synspunkt, at bygdernes andel i bevillingerne må regnes ud fra forholdet i befolkningstallet. Dette finder jeg uheldigt, da bygderne som før nævnt repræsenterer den del af den grønlandske befolkning, som politisk har været forsømt og derfor er sakket bagud. Dette må rettes op, og det er her igen de grønlandske kommunale politikere, der skal træde til.

Normalt er det sådan, at bygdemedlemmet under et kommunalbestyrelsesmøde anmoder den øvrige del af kommunalbestyrelsen om bevilling til et enkelt område for igen måske ved næste møde at anmode om bevilling til et andet område. Efter min mening vil det være sundere, hvis bygderne får tildelt en procentdel af bevillingerne, således at de selv kan administrere pengene. Denne fremgangsmåde finder jeg sundest, fordi man på denne måde drager selve bygdebefolkningen ind i diskussionen om, hvordan og hvortil beløbene skal bruges. Det sidste hænger nøje sammen med spørgsmålet om, hvorvidt man på frivillig basis skal etablere bygderåd.

Det er min opfattelse, at mange af bygdernes repræsentanter i kommunalbestyrelserne tit føler sig alene både i selve kommunalbestyrelserne og i deres

egen valgkreds, fordi vedkommende er den eneste repræsentant til beslutningsmyndigheden i kommunen. Denne isolation kan man komme til livs ved f. eks. oprettelsen af bygderåd, som skal fungere som rådgiver for deres repræsentant i kommunalbestyrelsen og på denne måde fungere som minikommunalbestyrelse, der skal fordele den førømtalte blokbevilling til bygden efter deres forgodtbefindende, og efter hvad de synes, der gavner bygden bedst.

Den kommende indkomstskat, der vil tilfalde kommunekasserne, kommer til at indebære denne mulighed. Så er det blot ønskeligt, at befolkningen bliver endnu mere interesseret i, hvordan deres kommunalbestyrelse bruger deres penge. Det er glædeligt, at den grønlandske befolkning gennem skatterne kommer til at føle, at de er med til at finansiere den udvikling, som deres samfund i dag undergår.

Det er således en spændende fremtid, de grønlandske folkevalgte kommunalbestyrelser går i møde, og det er mit håb, at vi som kommunalpolitikere tager imod udfordringen med glæde og med ansvarsbevidsthed. Det er en fremtid, der betyder større indflydelse og større glæde, ved at man endelig selv er med i beslutningsprocesserne i Grønland.